

MEMO

Opsteller: Koen Mehciz
Team: Realisatie en Beheer
Kenmerk: Z/24/070277 / D/24/154538
Datum: 22 augustus 2024
Vertrouwelijkheid: Openbaar

Onderwerp: Aanvullingen Omgevingsvisie water, klimaatadaptatie en bodemdaling

Aanleiding: Programma's onder de Omgevingswet zijn een praktische uitwerking van de Omgevingsvisie. Voor de uitwerking van het beleidsprogramma Gemeentelijk Water en Klimaatbestendig ontbreken sommige kaders in de Omgevingsvisie. Daarom vraagt het college de gemeenteraad om te besluiten over een aanpassing van de Omgevingsvisie

Memo:

Aanvullingen Omgevingsvisie gemeente Oudewater ; Thema water, klimaatadaptatie en bodemdaling.

Hierbij de voorgestelde aanvullingen op de omgevingsvisie. De aanvullingen bieden de benodigde kaders voor de uitwerking van het beleidsprogramma Gemeentelijk Water en Klimaatbestendig 2025 – 2029. Deze aanvullingen kunnen bij de volgende herziening van de Omgevingsvisie worden toegevoegd.

Om de volledigheid van de aanvullingen aan te geven, is eerst de huidige tekst in de omgevingsvisie vermeld. Daarna is de aangevulde versie gepresenteerd. De wijzigingen zijn aangegeven in rood. De wijzigingen betreffen alleen de tekst die staat vermeld in hoofdstuk 7 onder "Klimaatadaptatie, energie en bodemdaling: duurzaam en veilig" (pagina 76 e.v. Omgevingsvisie Oudewater).

Er zijn voor de verankering van het beleidsprogramma geen voorgestelde wijzigingen op de thema's energie en warmte. De tekst in de Omgevingsvisie voor deze thema's wordt in dit document niet benoemd. De aanvullingen voor het thema 'robuust gemeentelijk water' bieden het kader waar de strategie van rioolbeheer op wordt gebaseerd. De wijzigingen voor het thema 'bodemdaling' bieden het kader hoe de Gemeente Oudewater wil omgaan met bodemdaling in het stedelijke gebied. Deze punten komen uit het vastgestelde Actieplan Klimaatbestendig. Daarnaast worden referenties naar inmiddels afgelopen samenwerkingsverbanden verwijderd uit de Omgevingsvisie. De wijzigingen voor het thema 'klimaatbestendigheid' zijn een versimpeling. In de huidige versie wordt de inhoudelijke aanpak om de ambities op beleidsniveau te behalen ook beschreven. Dit was al geborgd in het Actieplan Klimaatbestendig en zal worden geborgen in het beleidsprogramma Gemeentelijk Water en Klimaatbestendig 2025 – 2029.

Huidige tekst Omgevingsvisie Oudewater

“Menselijk gedrag heeft een grote invloed op de fysieke wereld om ons heen.....Hoe kan deze op peil worden gehouden en kunnen agrarische bedrijven bodemdalingsbestendig werken?”

Tot slot wil Oudewater in 2050 klimaatbestendig zijn. Dit doel wordt uitgewerkt in het Beleid klimaatbestendig Oudewater 2050. Daarmee houden we doelstelling aan die vanuit de rijksoverheid is gegeven in het Deltaprogramma.

Doelstellingen

In Oudewater sluiten we aan op de doelen van Rijksoverheid en Provincies: het klimaatakkoord, de klimaatwet en het Deltaplan. Het is belangrijk ons voor ogen te houden dat wij deze doelen niet in ons eentje kunnen realiseren, maar afhankelijk zijn van anderen, zoals de Provincie Utrecht, het waterschap HDSR en de regio'samenwerkingen van de Regionale Energie Strategie (RES) en de Regionale Veenweide Strategie (aanpak bodemdaling). Het opstellen van het (huidig en toekomstig) beleid doen wij daarom in samenwerking met deze partijen. Waar wij onze invloed laten gelden, doen wij dat met de waarden van Oudewater (hoofdstuk 4) als uitgangspunt.

De doelen uit het huidige beleid op energie en klimaatadaptatie komen hieruit voort. We houden deze doelen dan ook aan in de Omgevingsvisie. Dat betekent dat 2050 een belangrijke einddatum is, met 2030 als mijlpaal:

2030:

- CO2 gehalveerd
- Duurzame energieopwek: 19-38 GWh per jaar.

2050:

- Klimaatneutraal, inclusief veenweidegebied
- Klimaatbestendig

De Omgevingsvisie agendeert het stellen van lokale doelen voor bodemdaling en het onderwerp kan mee worden genomen in de volgende coalitieonderhandelingen.

Hoe gaan we deze doelen behalen?

Energie

(...)

Warmte

(...)

Bodemdaling

De gemeente Oudewater krijgt, voornamelijk in het noordoostelijk deel, te maken met bodemdaling (zie kaart hoofdstuk 6) door oxidatie van het veen in landelijk gebied en door zetting in het bebouwde gedeelte. Bodemdaling zorgt voor hoge onderhoudskosten van de openbare ruimte. Ook betekent het dat landbouw op termijn niet op dezelfde manier kan blijven plaatsvinden. Zoals beschreven in hoofdstuk 4 'Trends en ontwikkelingen' zal er een transitie plaats moeten vinden in de landbouw. Ook omdat het veenweidegebied veel CO2 uitstoot. Als we in 2050 in Oudewater klimaatneutraal willen zijn, zullen we daar een oplossing voor moeten vinden. Oudewater heeft geen eigen beleid op het gebied van bodemdaling, maar volgt de provincie Utrecht en het waterschap HDSR. Vanuit haar verantwoordelijkheden pakt de provincie een trekkende rol, met een integraal programma dat rust op vier pijlers: kennisontwikkeling, stimulering en regelgeving, bewustwording en samenwerking.

Het programma maakt onderscheid in drie typen gebieden:

- gebieden zonder extra maatregelen, omdat de aanpak van bodemdaling ondergeschikt is aan andere opgaven of het huidige gebruik;
- gebieden waar bodemdaling beperkt geremd wordt door agrarisch gebruik met verbrede doelstellingen, zoals agrarisch natuurbeheer en technische maatregelen;
- gebieden waar de bodemdaling sterk geremd wordt, door het stimuleren van andere verdienmodellen en/of het realiseren van andere opgaven.

Deze aanpak van bodemdaling biedt ook kansen voor combinaties met oplossingen voor andere maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie, het bereiken van een circulaire en natuur- inclusieve landbouw en vermindering van de stikstofuitstoot. Binnen allerlei samenwerkingsverbanden, zoals de Regiodeal Bodemdaling Groene Hart en het Platform Slappe Bodem, wordt er kennis ontwikkeld hoe er het beste met bodemdaling kan worden omgegaan. Het is zinnig als de gemeente Oudewater waar mogelijk gebruik maakt van deze kennis en met eigen beleid de provincie, het waterschap en omliggende gemeenten zou volgen. Vanuit de eigen waarden kunnen daar Oudewaterse accenten aan worden meegegeven. Bijvoorbeeld dat landbouwgrond die niet meer kwalitatief hoogwaardig is en uit het zicht ligt, kan worden gebruikt voor kleinschalige zonneopwek. Met de Omgevingsvisie kunnen we bodemdaling voor de gemeente Oudewater agenderen.

Klimaatadaptatie

Sinds 2014 is ons land zich aan het voorbereiden op klimaatverandering. Volgens het Rijk moeten we in 2050 klimaatadaptief zijn. Daarbij richten we ons op 4 thema's: wateroverlast, droogte, hitte(stress) en overstroming. Door klimaatverandering nemen het aantal piekbuien en periodes van droogte en hitte toe. Het riool is daar niet op berekend, waardoor water voor hinder of zelfs overlast kan zorgen op plekken waar die piekbui valt.

Bij periodes van droogte zakt de veenbodem in de gemeente sneller, en dus ook de openbare ruimte, met alle kosten van dien. Daarnaast zorgt te weinig regen voor problemen voor planten en dieren in de stad en ons buitengebied. De negatieve effecten van een hete periode zijn vooral merkbaar in gebieden waar veel gebouwd is. Deze gebieden houden de hitte vast, wat leidt tot 'hittestress' en wat daarmee gezondheidsrisico's met zich meebrengt. Er zijn ook gevolgen die niet direct zichtbaar of voelbaar zijn. Bijvoorbeeld dat de kans op een dijkdoorbraak groter wordt of de afname van planten- en diersoorten. Vooral de afname van insectensoorten in de regio is alarmerend.

Daarom heeft de gemeente Oudewater het Actieplan klimaatbestendig 2050 2.0 opgesteld. Dit geeft niet alleen inzicht in de knelpunten die Oudewater ervaart, maar ook handvatten en concrete inrichtingseisen en -principes voor herinrichting in bestaande wijken en bij nieuwe ontwikkelingen. In dit beleidsplan worden ambities en doelen uitgesproken (over hittestress, droogte en wateroverlast, en kans op overstroming) aan de hand van 'klimaatlabels'. Het loopt (net zoals een energielabel) van A t/m E. Deze labels laten zien hoe goed een bepaalde straat/wijk is ingericht met kijk op het toekomstige weer. Om ons gestelde doel te halen (klimaatbestendig 2050), geven we projectontwikkelaars en projectleiders inrichtingseisen en inrichtingsprincipes mee. Zo weten zij precies aan welke voorwaarden ze moeten voldoen bij nieuwbouw en bij reconstructieprojecten van bestaande straten en wijken om voorbereid te zijn op de toekomst. Het gaat iets te diep om hier per wijk op in te gaan, maar deze informatie is gemakkelijk in het plan te vinden. Over het algemeen kan worden gesteld dat we mikken op wijken met het label B en C ('bijna klimaatbestendig' en 'een beetje kwetsbaar'). Via het Meerjarig OnderhoudsPlan (MOP) van de gemeente, zorgen we ervoor dat de ruimte waar de gemeente voor verantwoordelijk is tot 2050 elke tien jaar een stap vooruitzet.

Maar met inzet van de gemeente alleen komen we er niet. De openbare ruimte beslaat ongeveer 40% van het gemeenteoppervlak, de rest is in particulier eigendom. Daarom zijn

bedrijven en bewoners ook hard nodig bij het klimaatadaptief maken van de gemeente Oudewater. We stimuleren, activeren en inspireren bewoners en bedrijven door onze communicatie en acties. Denk bijvoorbeeld aan acties zoals 'Plant eruit, tegel erin', 'krachtportretten' met goede voorbeelden van bewoners in de IJsselbode of het 'NK tegelwippen'. De gemeente laat ook steeds meer zien dat zij het goede voorbeeld geeft, bijvoorbeeld met groene daken op gemeentelijk vastgoed en bushokjes, door de inrichtingseisen en -principes toe te passen en door een uitvoeringsplan.

Voorstel nieuwe tekst Omgevingsvisie Oudewater.

“Menselijk gedrag heeft een grote invloed op de fysieke wereld om ons een.....Hoe kan deze op peil worden gehouden en kunnen agrarische bedrijven bodemdalingsbestendig werken?”

Tot slot wil Oudewater in 2050 klimaatbestendig zijn. Dit doel **is uitgewerkt in het programma Gemeentelijk Water en Klimaatbestendig**. Daarmee houden we doelstelling aan die vanuit de rijksoverheid is gegeven in het Deltaprogramma.

Doelstellingen

In Oudewater sluiten we aan op de doelen van Rijksoverheid en Provincies: het klimaatakkoord, de klimaatwet en het Deltaplan. Het is belangrijk ons voor ogen te houden dat wij deze doelen niet in ons eentje kunnen realiseren, maar afhankelijk zijn anderen, zoals de Provincie Utrecht, het waterschap HDSR en de regiosamenwerkingen van de Regionale Energie Strategie (RES) en de Regionale Veenweide Strategie (aanpak bodemdaling). Het opstellen van het (huidig en toekomstig) beleid doen wij daarom in samenwerking met deze partijen. Waar wij onze invloed laten gelden, doen wij dat met de waarden van Oudewater (hoofdstuk 4) als uitgangspunt. De doelen uit het huidige beleid op energie en klimaatadaptatie komen hieruit voort. We houden deze doelen dan ook aan in de Omgevingsvisie. Dat betekent dat 2050 een belangrijke einddatum is, met 2030 als mijlpaal:

2030:

- CO2 gehalveerd
- Duurzame energieopwek: 19-38 GWh per jaar.

2050:

- Klimaatneutraal, inclusief veenweidegebied
- Robuust gemeentelijk water en klimaatbestendig

De Omgevingsvisie agendeert het stellen van lokale doelen voor bodemdaling en het onderwerp kan mee worden genomen in de volgende coalitieonderhandelingen.

Hoe gaan we deze doelen behalen?

Energie

(...)

Warmte

(...)

Robuust gemeentelijk water

Gemeente Oudewater zorgt ervoor dat het afvalwater uit elk gebouw bij voorkeur naar de rioolwaterzuivering wordt afgevoerd met behulp van goed functionerend riolering. In sommige gevallen kan een minizuivering handiger zijn. Via de strategie ‘rioolrenovatie, tenzij...’ doen we dit tegen zo laag mogelijk kosten en milieu-impact. Op straat ruiken we zelden rioollucht. Bij een hevige regenbui kan er afvalwater in de sloot of vijver terecht komen, maar dat veroorzaakt geen groot risico voor (eventuele) zwemmers en veroorzaakt geen schade aan ons levendige water. Bij het ontwerp en de aanleg van nieuwe riolering is de milieu-impact zo klein mogelijk. Het gebruik van schadelijke of eindige (grond)stoffen en CO2-uitstoot beperken we tot het minimum. Indien haalbaar kiest de gemeente voor circulaire riolering die uitsluitend is gemaakt van hergebruikte grondstoffen. Als het economisch haalbaar is benutten we samen met het waterschap energie en grondstoffen uit het afvalwater.

Bodemdaling

De gemeente Oudewater krijgt, voornamelijk in het noordelijk deel, te maken met bodemdaling (zie kaart hoofdstuk 6) door oxidatie van het veen in landelijk gebied en door zetting in het bebouwde gedeelte. Bodemdaling zorgt voor hoge onderhoudskosten van de openbare ruimte. Ook betekent het dat landbouw op termijn niet op dezelfde manier kan blijven plaatsvinden. Zoals beschreven in hoofdstuk 4 'Trends en ontwikkelingen' zal er een transitie plaats moeten vinden in de landbouw. Ook omdat het veenweidegebied veel CO₂ uitstoot. Als we in 2050 in Oudewater klimaatneutraal willen zijn, zullen we daar een oplossing voor moeten vinden. Oudewater heeft geen eigen beleid op het gebied van bodemdaling, maar volgt de provincie Utrecht en het waterschap HDSR. Vanuit haar verantwoordelijkheden pakt de provincie een trekkende rol, met een integraal programma dat rust op vier pijlers: kennisontwikkeling, stimulering en regelgeving, bewustwording en samenwerking. Het programma maakt onderscheid in drie typen gebieden:

- gebieden zonder extra maatregelen, omdat de aanpak van bodemdaling ondergeschikt is aan andere opgaven of het huidig gebruik;
- gebieden waar bodemdaling beperkt geremd wordt door agrarisch gebruik met verbrede doelstellingen, zoals agrarisch natuurbeheer en technische maatregelen;
- gebieden waar de bodemdaling sterk geremd wordt, door het stimuleren van andere verdienmodellen en/of het realiseren van andere opgaven.

Deze aanpak van bodemdaling biedt ook kansen voor combinaties met oplossingen voor andere maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie, het bereiken van een circulaire en natuur- inclusieve landbouw en vermindering van de stikstofuitstoot. Binnen allerlei samenwerkingsverbanden, zoals het Platform Slappe Bodem, wordt er kennis ontwikkeld hoe er het beste met bodemdaling kan worden omgegaan. Het is zinnig als de gemeente Oudewater waar mogelijk gebruik maakt van deze kennis en met eigen beleid de provincie, het waterschap en omliggende gemeenten zou volgen. Vanuit de eigen waarden kunnen daar Oudewaterse accenten aan worden meegegeven. Bijvoorbeeld dat landbouwgrond die niet meer kwalitatief hoogwaardig is en uit het zicht ligt, kan worden gebruikt voor kleinschalige zonneopwek. Met de Omgevingsvisie kunnen we bodemdaling voor de gemeente Oudewater agenderen.

De gemeente zet daarnaast actief in op de ontwikkeling van kennis en toepassen van bodemdalingsbestendig handelen in nieuwbouwontwikkelingen en onderhoudsprojecten in de openbare ruimte. Bij nieuwe ontwikkelingen mogen er geen kosten van de bouwfase worden afgewenteld naar de beheerfase en bouwen we zettingsvrij. Dit kunnen we doen door bijvoorbeeld drijvend bouwen, bouwen op palen of bodemvervanging. In bestaande openbare ruimte leggen we bij rioolvervanging of reconstructie zoveel mogelijk zettingsarme wegfundering aan, met bijvoorbeeld lichtgewicht ophoogmateriaal, om overlast en hoge beheerkosten zoveel mogelijk te beperken.

Klimaatadaptatie

Sinds 2014 is ons land zich aan het voorbereiden op klimaatverandering. Volgens het Rijk moeten we in 2050 klimaatadaptief zijn. Daarbij richten we ons op 4 thema's: wateroverlast, droogte, hitte(stress) en overstroming. Door klimaatverandering nemen het aantal piekbuien en periodes van droogte en hitte toe. Het riool is daar niet op berekend, waardoor water voor hinder of zelfs overlast kan zorgen op plekken waar die piekbui valt. Bij periodes van droogte zakt de veenbodem in de gemeente sneller, en dus ook de openbare ruimte, met alle kosten van dien. Daarnaast zorgt te weinig regen voor problemen voor planten en dieren in de stad en ons buitengebied. De negatieve effecten van een hete periode zijn vooral merkbaar in gebieden waar veel gebouwd is. Deze gebieden houden de hitte vast, wat leidt tot 'hittestress' en wat daarmee gezondheidsrisico's met zich meebrengt. Er zijn ook gevolgen die niet direct zichtbaar of voelbaar zijn. Bijvoorbeeld dat de kans op een dijkdoorbraak groter wordt of de afname van planten- en diersoorten. Vooral de afname van insectensoorten in de regio is alarmerend.

Daarom heeft de gemeente Oudewater ambities voor een Klimaatbestendig Oudewater in 2050 gesteld. In het programma Gemeentelijk Water en Klimaatbestendig zijn de ambities verder uitgewerkt naar 'klimaatlabels' om het meetbaar te maken.

Nieuwbouw heeft een optimaal klimaatbestendige inrichting door het tijdig communiceren van spelregels. We zijn daarmee bestand tegen buien van 90 mm per uur en tegen tijden van hitte door genoeg schaduw. Ook is de inrichting afgestemd hoge en lage grondwaterstanden tijdens hele natte en droge periodes.

We kunnen ook in het bestaand gebied genieten van warme dagen en ervaren minimale overlast door hitte (zowel overdag als 's nachts). In de gemeente is een schaduwrijke plek op loopafstand bereikbaar. Nieuw geplante bomen gaan minimaal zestig jaar mee, omdat er rekening is gehouden met de grondwaterstand en grondsamenstelling.

De knelpunten in de openbare ruimte zijn opgelost en tijdens reconstructies is op kosteneffectieve wijze gehandeld en samengewerkt met relevante partijen, zoals woningcorporatie De Woningraat en het waterschap. Hierdoor ontstaat in bestaand bebouwd gebied geen wateroverlast bij regenbuien tot 70 mm per uur. Waar het nodig en nuttig is hebben we infiltratiedrains aangelegd om weg- en pandfunderingen te beschermen. Grondwater vullen we zoveel mogelijk overal lokaal aan. Het Rijk en het waterschap hebben de Lekdijk en de regionale keringen op orde gebracht. In het geval er een overstroming is, zijn de gevolgen in de Gemeente Oudewater beperkt en de hersteltijd minimaal door de optimale toepassing van meerlaagsveiligheid.

Maar met inzet van de gemeente alleen komen we er niet. De openbare ruimte beslaat ongeveer 40% van het gemeenteoppervlak, de rest is in particulier eigendom. Daarom zijn bedrijven en bewoners ook hard nodig bij het klimaatbestendig maken van de gemeente Oudewater. Wat we willen bereiken is dat inwoners en bedrijven zich bewust zijn van het belang van klimaatbestendig inrichten. In 2050 zijn daken afgekoppeld, tegeltuinen bestaan niet meer en door de hele stad zijn groene daken met zonnepanelen te vinden. Schaduw is ook gecreëerd door bomen in tuinen. Straten hebben een groene uitstraling en voelen aangenaam op een warme dag. We stimuleren, activeren en inspireren bewoners en bedrijven door onze communicatie en acties. Denk bijvoorbeeld aan acties zoals 'Plant eruit, tegel erin', 'krachtportretten' met goede voorbeelden van bewoners in de IJsselbode of het 'NK tegelwippen'. De gemeente laat ook steeds meer zien dat zij het goede voorbeeld geeft, bijvoorbeeld met groene daken op gemeentelijk vastgoed en bushokjes en te werken aan een klimaatbestendige openbare ruimte.